

cam vero, quod inde sequeretur, Angelum in primo instanti potuisse peccare, dicitur in libro septimo, ubi punctum illud ex professo tractandum est. Nunc breviter respondeo primo, illo argumento ad summum probari Angelum in illo primo instanti non habuisse libertatem, quoad specificationem in actu dilectionis Dei, quæ necessaria est ad potestatem peccandi. Non tamen sequitur, dilectionem illam fuisse necessariam quoad exercitium: neque ulla causa talis necessitatis assignari potest. Quia nec esse poterat ab intrinseco, quando cognitio supernaturalis Dei, quam tunc habebat Angelus, abstractiva erat, et obscura quæ illam necessitatem inducere non valet, ut per se constat, et in secundo instanti in malis Angelis ostensum est, quandoquidem eandem, vel majorem cognitionem habentes ab amore Dei defecerunt: neque alia ratio talis necessitatis ab intrinseco in primo instanti cogitari potest. Nec etiam fingi potest ab extrinseco, quia solus Deus illam efficere potest, sed talis modus providentiæ violentus est, et præternaturalis, valdeque miraculosus, ideoque sine majori fundamento affirmari non potest. Fuit ergo illa dilectio libera, saltem quoad exercitium, et hæc libertas ad omnia, quæ ad perfectam sanctificationem necessaria sunt, et ad rationem dispositionis, et ad meritum sufficere posset, ut ex materia de Gratia, et de Incarnatione notum est.

9. *Objectio.* — *Confirmatio.* — *Solutio.* — *Data solutio removetur.* — Dices, si dilectio illa fuit quoad exercitium libera, ergo potuerunt Angeli in primo instanti illam non habere: ergo fortasse vel omnes, vel multi non habuerunt illam, nam possibili posito in esse, nullum sequitur impossibile. Unde ergo affirmare possumus, omnes Angelos habuisse in primo instanti hanc dilectionem, cum res sit contingens? Accedit, quod hæc libertas sufficit, ut in illo instanti potuerint peccare omittendo, si tunc habebant præceptum diligendo. Respondemus, esto potuerint Angeli in eo instanti non exercere illum dilectionis actum: nihilominus etiam est certum potuisse illum habere, et talem actum esse magnam perfectionem voluntatis, et ipsam voluntatem præsertim divinitus excitatam ad illum esse valde propensam. Propter quod D. Thomas, quæst. 63, art. 6, ad 3, illum motum vocat naturalem: non quia supernaturalis non sit, neque quia sit simpliciter necessarius: sed quia est valde consentaneus naturæ. Aliunde vero voluntas Angeli in eo instanti non habebat impedimentum, nec

cogitationem, quæ ipsam ab exercitio talis actus averteret; ergo hoc satis est, ut credamus, et asseramus, omnes Angelos habuisse talem actum, dum aliud non constat. Adde vero ulterius sine excitatione Dei, et vocatione non potuisse Angelos habere talem actum; potuit autem Deus omnes Angelos in eo instanti efficaciter movere ad talem actum, omnibus dando vocationem congruam: et verisimile est Deum dedisse omnibus talem vocationem: quia est consentanea providentiæ, et gratiæ suæ, et libertati non repugnat, et illa posita infallibiliter omnes Angeli habituri fuerunt talem actum. Quia ergo credimus pertinuisse ad divinam providentiam, sic omnes Angelos vocare, ideo asserimus, omnes Angelos in illo instanti motus illos habuisse.

10. *Ad confirmationem respondetur.* — *Ad rationem, et ejus confirmationem, in d. n. 1.* — Ad confirmationem autem de potentia peccandi per omissionem respondetur, imprimis negando sequelam, quia præceptum dilectionis non statim obligabat pro illo instanti: et ideo licet habuerint Angeli potestatem suspendendi illum actum, non sequitur potuisse peccare: quia illa suspensio, si fieret, peccaminosa non fuisset. Et præterea distingui potest de potentia peccandi, scilicet, divisa, id est, nulla facta suppositione: vel composita, id est, supposita tali Dei vocatione, et priori modo, admittimus illam potentiam, nullum enim est inconveniens, ut in libro septimo ostendimus: posteriori autem modo negamus sequelam, quia non est possibile cum efficaci vocatione poni simul carentiam consensus, quia libertati non repugnat ut ex materia de Gratia suppono. Unde ulterius sequitur, talem actum non solum fuisse Angelis liberum, quoad exercitium, ut in priori responsione dicebamus: sed etiam quoad specificationem, quia vocatio efficax neutram libertatem excludit: quamvis illa posita infallibile sit voluntatem habituram esse talem actum, et non alium, nec carentiam ejus. Et per hæc sufficienter responsum est ad Capreolum, Henricum, et alios in n. 2, citatos. Loca vero divi Thomæ, sumpta ex quæst. 16, de Malo, art. 4, fatemur esse contraria, quia in illis solutionibus divi Thomæ sententiam Capreoli aperte docuit: sed in prima parte, manifeste illam retractat, ut visum est. De tertio argumento in sequenti capite dicemus. Ad confirmationem autem ejus, negatur sequela, quia Angelus non potest naturaliter cognoscere gratiam, nec supernaturales actus in seipsis, ut in libro secundo dictum est.

CAPUT VIII.

UTRUM ANGELI FUERINT SANCTIFICATI PER PROPRIAM DISPOSITIONEM.

1. Tertium argumentum in præcedenti capite relictum petebat, an illi actus, quos Angelus in primo instanti habuit, fuerint dispositiones ad gratiam, ac meritorii. Et circa priorum partem notandum est ex Philosophia, et ex doctrina de Gratia propriam dispositionem ad gratiam, seu formam dici, quæ præparat subjectum ad talem formam, et est vera causa illius in genere causæ materialis, ad quam dispositiva reducitur: latius autem loquendo, actus qui ab aliquo fit, simul ac ei habitus infunditur, dici potest bona dispositio personæ operantis, etiamsi talis actus non præparet potentiam ad habitum, sed potius sit fructus ejus. Dico autem esse bonam dispositionem operantis, quia illum perficit, et melius disponit simul cum habitu, quam solus habitus: quamvis proprie non sit dispositio ad habitum; quia nec propter illum datur, nec subjectum ad illum præparat, nec etiam dici potest dispositio ipsius habitus, quia nec habitus est subjectum actus, nec actus afficit illum: solum ergo erit fructus, vel effectus habitus. Quamvis ergo Angelus in primo instanti actum supernaturalem voluntatis fuerit assecutus: dubium superest, quo illorum modorum illum habuerit: id est, an ut dispositionem, ac habitualement gratiam, et virtutes illam comitantes, vel ut fructum, et effectum habitualis gratiæ jam receptæ.

2. *Aliquorum sententia.* — *Hæc sententia rejicitur.* — In quo puncto multi theologi responderunt, utroque modo habuisse Angelum in primo instanti hujusmodi actum, vel actus, scilicet, et ut disponentes, ac præparantes potentiam ad infusionem habituum, et ut elicitos ab ipsis habitibus. Ita sentire possunt, et debent, qui putant in justificatione peccatoris contritionem, quæ est dispositio ad gratiam, et charitatem, esse etiam elicitam ab ipso habitu charitatis, ad quem disponit. Nam eadem erit ratio in Angelo, supponendo, quia in primo instanti hujusmodi actus habuerit. Illam tamen opinionem semper falsam existimavi. Arbitror, in repugnantia dicere. Quia fieri non potest, ut eadem qualitas effective fiat a forma, ad quam ipsa disponit subjectum: cum forma debeat in subjecto supponi, ut possit talem qualitatem efficere: et e contrario qualitas disponens debeat supponi realiter existens, et

facta, ut possit subjectum ad aliam formam præparare. Ac denique repugnat, formam in subjecto introducendam illud ad suimet introductionem effective disponere. Id enim non minus repugnat, quam seipsum efficere. Et tamen illud plane non sequeretur, si forma efficeret in subjecto dispositionem, illud ad sui receptionem præparans. Quod latius ex principiis theologicis in materia de Grat. disputo in l. 8, a capite 11. Et ideo nunc suppono, non posse actum illas duas habitudines simul habere ad habitum cum illo infusum. Dubium ergo superest, quoniam ex dictis modis Angeli in primo instanti dictos actus habuerint.

3. *Opinio negans Angelos fuisse justificatos per propriam dispositionem.* — *Probat.* — Est ergo opinio negans Angelos fuisse sanctificatos per propriam dispositionem. Ita sentit Soto, l. 1, de Natura et Grat., cap. 5, et citatur Victoria, et sequitur Molina, 4 p., q. 62, art. 3, ad 4, dicens, actus primos Angelorum non fuisse dispositiones ad habitus, sed effectus potius, et fructus habituum infusorum. Primo, quia perfectius est operari ex habitu, quam sine concursu habitus: Angelis autem tribuendum est, quod perfectius est, quia et divinæ operationi, angelicæ excellentiæ est consentaneum. Maxime quando alias nulla repugnantia, nec aliquid præter ordinem naturis rerum convenientem involvitur: ut in præsentibus contingit. Nam potius operari ex habitu, et in actibus supernaturalibus, et habitibus per se infusis, et connaturalis modus operandi: operari autem sine habitu, est modus imperfectus et quodammodo præternaturalis. Secundo quia Christus Dominus ita fuit in primo instanti suæ conceptionis sanctificatus secundum proprium actum: non qui ad gratiam disponderet, sed qui ex gratia habituali effective prodiret (ut ex propria materia suppono): ergo signum est, illum modum sanctificationis esse ex genere suo perfectiorem; ergo cum Angelis non repugnet, illis tribuendus est. Tertio, quia in hoc modo salvatur tota ratio, ob quam diximus, Angelum habuisse actus secundos in primo instanti, scilicet quia melius est esse in actu secundo, quam in solo primo: item quia hoc modo creavit Deus res alias perfectas, et cum fructibus, quos sibi concreatos habere possunt: item quia etiam hoc modo fit sanctificatio secundum proprium actum, et aliunde additur perfectio operandi connaturali modo: ergo ita credendum est, Angelos in primo instanti fuisse operatos.

4. *Contraria sententia probabilior.* — His vero non obstantibus, probabilius credimus, Angelum se disposuisse per proprium actum liberum ad infusionem gratiæ habitualis. Hanc sententiam frequentius sequuntur expositores D., Thomæ 1. p., q. 62, a. 2 et 3, Cajetanus 2, 2, q. 24, a. 3, Ferrara 3, cont. Gent., c. 110. Malonius 2, d. 4, disp. 3, et ut existimo, est sententia D. Thomæ, q. 62, a. 2, ubi inquit, utrum Angelus indigerit gratia ad hoc, quia converteretur in Deum, in quo titulo licet non loquatur speciatim de prima conversione, sine dubio illam includit, in quocumque tempore, vel instanti fiat. Unde et ratio articuli non minus de illa, quam de qualibet alia concludit: et ita universaliter concludit, Angelum, ut convertatur in Deum, ut objectum supernaturalis beatitudinis, indigere ipsiusmet Dei speciali motione, quæ auxilium gratiæ nuncupatur. Contra hoc ergo objicit in tertio argumento, quia saltem ad eam conversionem, qua Angelus præparatur ad gratiam, non indigebit gratia, quia alias procedetur in infinitum. Quæ objectio de primo actu conversionis in Deum procedit, eumque supponit esse dispositionem præparantem Angelum ad gratiam recipendam. Respondet autem distinguendo triplicem conversionem in Deum. Unam perfectam in gloria, quæ est gratia consummata, aliam, quæ procedit a gratia, tanquam meritum beatitudinis, et tertiam, per quam aliquis præparatur se ad gratiam habendam. Et ad hanc dicit, non esse necessariam aliquam habituales gratiam, sed operationem Dei ad se animam convertentis. Et talem supponit esse primam Angeli conversionem, et ita evitari processum in infinitum, nimirum, quia ad illam Dei motionem, seu operationem non requiritur alia præparatio, seu dispositio, sed tantum liberi arbitrii cooperatio. Docet ergo D. Thomas Angelum per primam conversionem in Deum, quam dicit esse motum voluntatis in ipsum Deum, se ad gratiam habituales præparasse.

5. *Ratione ostenditur.* — Ratio vero hujus sententiæ est, quia hic ordo perfectior est, et magis proportionatus ipsi gratiæ et naturæ ab imperfecto ad perfectiorem gradum ascendendi. Nam imprimis consequi gratiam habituales cum aliqua cooperatione propria perfectius est, quam omnino ab extrinseco illam recipere, quia ex suo genere, ac cæteris paribus semper est perfectius habere aliquid a se, quam ab alio tantum, et esse aliquo modo sibi causam suæ perfectionis, quam non esse. At vero qui se præparat, et disponit ad gra-

tiam per proprium actum, aliquo modo est causa suæ gratiæ, per prius auxilium gratiæ, nam qui disponit subjectum ad formam, aliquo modo est causa formæ. Item qui se disponit ad gratiam, impetrat illam a Deo, imo illam meretur saltem de congruo, et ita aliquo modo ad illam cooperatur, et trahit Deum ut illam infundat; ergo hoc majoris perfectionis est. Deinde per habituales gratiam contrahitur peculiare vinculum amicitiae inter creaturam et Deum, et quasi celebratur spirituale matrimonium inter ipsos: sed de ratione amicitiae, et matrimonii est, ut per consensum voluntatis vinculum illud contrahatur; ergo est valde consentaneum ipsi gratiæ, et effectui ejus, ut ex parte Angeli ordine naturæ præcedat motus voluntatis, quo se ad gratiam disponat. Et hac ratione videtur esse ordinaria lex Dei, ut qui ratione, et libertate uti potest, gratiam habituales non recipiat, nisi se ad illam gratiam præparaverit, juxta illud Threnor. ult. *Convertimini ad me, et ego convertar ad vos.* Quæ lex in nobis certa, et universalis est, juxta doctrinam Concilii Tridentini, sect. 6. Et non videtur fundata primario in termino a quo (ut sic dicam) nostræ justificationis, scilicet quia est ex statu in inimicitiae ad statum amicitiae Dei, sed primario in ipso termino ad quem, qui est constitui Dei amicum: nam hoc ex natura sua postulabat præcedentem consensum. Denique natura etiam angelica comparatur ad gratiam, ut materia ad formam, et ut quid imperfectum, et inferioris ordinis ad perfectum, et superioris ordinis. Est autem consentaneum naturæ imperfectæ, ut ad superiorem gradum non ita repente ascendat, quin ad superiorem formam recipiendam convenienti modo præparetur, et disponatur, quantum subjecti capacitas, et conditio talis formæ perfectioris compatitur: ergo hic ordo in præsentem servari debuit.

6. *Ad argumentum in num. 3.* — Nec obstant motiva contrariæ sententiæ. Ad primum enim dicimus, operari ex habitu cæteris paribus melius, et connaturalius esse; nihilominus tamen quando cætera non sunt paria, posse esse convenientius aliter operari: et ita est in proposito, quia melius est sanctificare se aliquo modo cum auxilio Dei, et esse sibi causam suæ gratiæ, saltem disponendo se, et per proprium consensum Dei amicitiam, et desponsationem acceptare. Ad secundum de Christo, respondeo non esse similem rationem: nam Christus Dominus supponebatur altiori modo gratus per gratiam unionis, ratione cujus habuit gratiam

habituales, ut proprietatem connaturalem a gratia unionis dimanantem, et ita habuit illam a se nobiliori modo, quam per dispositionem propriam: item quia gratia Christi a principio fuit consummata, et primi actus ejus fuerunt visio, et charitas beatifica, quæ non possunt esse dispositiones ad gratiam. Ad tertium patet responsio ex dictis: nam licet in alia sententia etiam fuerit Angelus a principio in actu primo et secundo, non tamen cum tam perfecto ordine. Nec est simile de rebus inferioribus, quæ non possunt per proprias morales dispositiones, altiores perfectiores recipere.

CAPUT IX.

COROLLARIA EX PRÆCEDENTI DOCTRINA, QUIBUS GRATIA ET MERITUM ANGELORUM IN PRIMO INSTANTI MAGIS EXPLICANTUR.

1. *Primum Corollarium.* — *Primi actus supernaturales in Angelis ab habitibus non fuere elicit.* — Ex dictis in capite præcedenti inferitur primo hunc primum actum, sive voluntatis credendi, sive spei, aut charitatis, vel quolibet alium similem, quem Angelus in primo instanti habuit, non fuisse elicitum ab habitu infuso, quia non potest præparare ad illum, et procedere ab illo, ut declaravi, et ex materia de Gratia suppono. Loquor autem de actibus voluntatis, quia de assensu intellectus res potest esse magis dubia, quia per voluntatem credendi, quæ ordine naturæ anteedit assensum, videtur Angelus vel homo moraliter satis disponi, ut statim recipiat intellectualem lumen, per quod actum ipsum credendi eliciat. Quod si hoc ita est, actus ipse intellectus non erit dispositio ad habitum intellectualem fidei, sed erit tantum effectus: dispositio autem ad infusionem illius habitus intellectualis esse poterit prima voluntas credendi, licet sit alterius potentiæ actus, quia in dispositione morali, et non physica, hoc non est inconueniens, simulque idem actus voluntatis erit dispositio ad proprium habitum, a quo similes actus postea connaturaliter eliciuntur: et ideo non poterit esse effective ab eodem habitu, sicut de aliis dictum est. Quia vero habitus intellectualis fidei alioquin non supponitur ante gratiam, sed cum illa, et ut consequens illam, ideo in Angelis verisimilius est, non antecessisse ordine naturæ actum credendi, ac proinde non fuisse principium eliciens illum, sed potius eum, ut dispositionem supposuisse. De qua re in materia de Gratia latius, et in hac materia

consentit Malonius 2, dist. 4, disp. 4, et ex hypothesi etiam Molina supra.

2. *Secundum corollarium, indiguerunt tamen auxilio gratiæ.* — Secundo sequitur, hos actus primos supernaturales, qui ab habitibus non eliciuntur, necessario debere fieri ex speciali motione, et auxilio Dei. Ita docet divus Thomas, in dict. a. 2, ad 3, et censeo certum ex dictis in c. 1, hujus lib. Tum quia liberum arbitrium, etiam angelicum nihil potest solis viribus facere, quod ad æternam salutem per se conducat. Tum etiam quia illi actus in suo esse supernaturales sunt etiam Angelis, ut ostendimus, et ideo non solum ab ipsorum potentia naturali fieri non possunt sine auxilio gratiæ, verumetiam nec in suo ordine posset naturalis potentia in illos influere, nisi per divinam motionem aliquo modo elevaretur. Secundum autem est ex doctrina gratiæ, duplex genus auxilii ad hujusmodi actus esse necessarium, scilicet excitans, et adjuvans, seu operans, et cooperans, quarum vocum significationem ex eadem materia suppono. Dixerunt ergo quidam apud Vasquez, 1 part., disp. 98, c. 2, n. 7, in Angelis non esse necessarium auxilium cooperans ad hujusmodi actus, sed operans sufficere. Quia idem de Angelis in hoc credendum est, quod de primo homine ante lapsum: at de homine primo ait Augustinus, l. 6, de Corrept. et Grat., c. 11: *Ut bonum reciperet, utique consentiendo, gratia non indigebat*, id est, ad volendum bonum sibi oblatum non indigebat nova gratia, præter eam, quæ per oblationem boni, id est, per excitationem ad bonum illi offerebatur.

3. *Contraria opinio tertia tenenda.* — Sed hæc sententia, si absolute omnem gratiam adjuvantem neget esse necessariam Angelis ad supernaturales actus, falsa est, et defendi non potest. Quia necessitas hujus gratiæ in nobis non oritur ex peccato, vel ex aliqua speciali conditione naturæ nostræ, vel statu: sed oritur ex intrinseca conditione ipsius actus conversionis in Deum supernaturalem finem, qui in se, et in substantia sua supernaturalis est, tam respectu Angeli, quam nostri. Et ideo fieri non potest sine peculiari cooperatione Dei, altioris rationis, quam sit commune auxilium naturæ debitum, et illa specialis cooperatio Dei vocatur gratia adjuvans, vel cooperans. Et hoc modo dixit D. Thomas, dicto a. 2, ad 2, converti ad beatitudinem ultimam homini esse difficile, et quia est supra naturam, et quia habet impedimentum ex corpore infecto peccato: Angelo vero esse difficile propter hoc solu-